

Americký prezident George W. Bush 12. září 2001 v 10 hodin 53 minut po zasedání Národní bezpečnostní rady USA vyslovil větu, která nejen předznamenala ale i zásadním způsobem ovlivnila reakci americké exekutivy a následně celého světa na novou formu světového terorismu:

“The deliberate and deadly attacks which were carried out yesterday against our country were more than acts of terror, they were acts of war.” [1]

Je možné říci, že touto větou byla otevřena zásadně nová kapitola v diskuzi o etické rovině boje proti terorismu, a zároveň o rovině etiky válečného konfliktu vůbec. Boj proti terorismu [2] se totiž touto větou amerického prezidenta a následnou vojenskou odpovědí USA stal tématem debat o legitimním užití vojenské síly podle měřítek stanovených v tzv. teorii o spravedlivé válce. [3]

Je skutečností, že útokem vykonaným 11. září 2001 ve Spojených státech amerických se zásadním způsobem změnil a rozšířil obsah pojmu terorismus. Tento posun je v návaznosti na názor profesora Lutze z Univerzity Bundeswehru v Hamburku možno vyjádřit následovně:

Teroristický útok 11. září 2001 na rozdíl od doposud vykonaných teroristických činů měl následující charakteristiky:

- a) strategický plán teroristického činu zahrnoval cíleně sebevražednou smrt atentátníků,
- b) teroristický čin nebyl pouze politickým symbolem ale také cíleným masakrem,
- c) jeho výsledek dalece přesáhl rozsahem, množství obětí i množstvím materiálních škod veškeré doposud spáchané teroristické akty [4],
- d) aktéři teroristického činu byli nadnárodně organizováni a díky své propojenosti jsou i nadále schopni údery uskutečnit na mnoha místech světa [5].

Pokusit se kriticky zhodnotit etickou argumentaci použitou ve vyjádřeních k bezprecedentním událostem 11. září a ve vyjádřeních, která reagovala na začátek a průběh vojenské operace *Enduring Freedom* na území Afghánistánu je záměrem této studie.

Její obsah je rozdělen do následujících částí:

1. Nejprve shrne faktograficky nejdůležitější relevantní události od osudného rána 11. září 2001 až do nástupu přechodné vlády Hamída Karzaího k moci dne 22. prosince 2001 a odsouhlasení mandátu mezinárodních jednotek ISAF Radou bezpečnosti Organizace spojených národů ve stejný den. [6]
2. Představí a z perspektivy etické argumentace posoudí reakce představitelů USA, vybraných evropských států a Organizace spojených národů na relevantní vývoj situace v daném časovém období.
3. Představí argumentační zhodnocení výše uvedených událostí ze strany expertů mezinárodního práva.
4. Představí argumentační přístup k ze strany představitelů římsko-katolické církve.

5. V závěru se pokusí analyticky posoudit etické otázky vzniklé při argumentaci o prostředcích boje proti terorismu a naznačit kritéria pro volbu odpovídajících postupů boje proti terorismu z pohledu křesťanské etiky.

1. Přehled událostí od 11. září do 22. prosince 2001 [7]

11. září 2001, 8:45-10:10

Dvě letadla unesená teroristy narazila do World Trade Center v New Yorku, jedno letadlo do budovy Pentagonu ve Washingtonu a jedno letadlo se po boji na palubě mezi pasažéry a teroristy zřítilo poblíž Pittsburghu. Široká podpora vládě USA přichází z celého světa.

12. září 2001

Prezident George W. Bush označuje teroristické útoky za akt války [8]. Rada bezpečnosti OSN ve své rezoluci č. 1368 odsuzuje jednomyslně teroristický čin proti USA a potvrzuje přirozené právo na sebeobranu [9].

20. září 2001

Prezident Bush ve své řeči k národu oznamuje, že zpravodajské informace o vinících útoku vedou k organizaci Al Kajda s vůdcem Usáma bin Ládinem, která má velký vliv v Afghánistánu a podporu od vládního hnutí Talibán. Prezident proto požaduje vydání bin Ládina, uzavření výcvikových tábORŮ teroristů na území Afghánistánu s umožněním kontroly ze strany USA. Dále připravuje občany své země na skutečnost, že válka proti teroru bude dlouhá a bude mít zcela jiný charakter než války dosavadní [10].

28. září 2001

Rada bezpečnosti OSN schvaluje rezoluci o boji s terorismem [11].

2. října 2001

Rada NATO aktivuje poprvé v historii organizace článek 5 Washingtonské smlouvy, který garantuje kolektivní obranu v případě napadení jednoho z členů Aliance [12].

6. října 2001

Talibán opakováně odmítá vydat Usáma bin Ládina.

7. října 2001

Začátek americko-britských leteckých útoků v rámci operace *Enduring Freedom* [13] na pozice Talibánu a Al Kajdy v Afghánistánu. Bombardování vojenských cílů trvá po celou dobu vojenských operací a má za následek množství neúmyslně zabitých civilistů a velké materiální škody. Zesiluje pozemní ofenzíva Severní aliance proti Talibánu.

14. října 2001

Zástupce Talibánu nabízí vydání Usáma bin Ládina do třetí země v případě předložení jasných důkazů o vině Al Kajdy při útocích 11. září. Spojené státy na tento požadavek nereagují.

8.-13. listopadu 2001

Pozemní ofenzíva Severní aliance podporovaná elitními americkými jednotkami vede k dobytí Kábulu, do kterého se vrací bývalý prezident Rabánní. Kvůli obsazení Kábulu vzniká napětí mezi veliteli Severní aliance a USA. Síly Talibánu se stahují do Kandaháru.

18. listopadu 2001

V budově ministerstva obrany i v soukromých bytech v Kábulu jsou nalezeny novinové výstřížky s inzeráty leteckých škol na Floridě.

14. listopadu – 7. prosince 2001

Pokračují velmi úporné boje v oblasti Mazar-e Šaríf a Kandaháru. Do bojů jsou zapojeni jak milice Severní aliance, tak jednotky USA a Velké Británie.

25.–28. listopadu 2001

Vzpoura zajatých příslušníků Talibánu ve vězení v Mazar-e Šaríf následuje po jejich výslechu agenty CIA. Po bojích je vzpoura potlačena zapálením benzínu, který příslušníci Severní aliance podporovaní americkými a britskými jednotkami nalili do budov. Počet usmrcených vězňů je asi 600.

28. listopadu 2001

V Petersbergu u Bonnu (SRN) začínají rozhovory mezi zástupci jednotlivých afghánských seskupení o prozatímní afghánské vládě.

7. prosince 2001

Talibán skládá zbraně v Kandaháru do rukou paštunských milicí. Velitelům Talibánu se podaří uprchnout. Nadále pokračují tvrdé boje v oblasti pevnosti Tora Bora (u Jalalabadu), kde se údajně skrývá i Usáma bin Ladin.

13. prosince 2001

Americká administrativa ukazuje zástupcům tisku videokazetu, na které Usáma bin Ládin potvrzuje v rozhovoru s neznámým šejchem svůj podíl na útocích z 11. září. Pravost nahrávky je odborníky potvrzována i vyvracena.

5. prosinec 2001

V Petersbergu je podepsána dohoda o sestavení a složení prozatímní vlády pod vedením Hamída Karzáího. Součástí dohody je i vytvoření společné nezávislé komise pro svolání shromáždění Loya Jirga, které má pravomoc rozhodnout o definitivní vládě Afghánistánu [14].

20. prosince 2001

Rada bezpečnosti OSN schvaluje vytvoření mezinárodních jednotek ISAF a jejich rozmístění v Kábulu a okolí [15].

22. prosince 2001

Hamíd Karzáí přijíždí do Kábulu a prozatímní vláda se ujímá svých pravomocí.

2. Reakce politické sféry a jejich etická relevance

Je možné konstatovat, že tváří v tvář největšímu teroristickému útoku, který doposud svět zažil, byla reakce všech politiků i reakce světových organizací jako OSN, Evropská unie, Organizace amerických států zcela výjimečně jednotná. Okamžité jednoznačné odsouzení teroristických aktů jako naprosto nepřijatelného zla a vyjádření nutnosti bránit se proti terorismu i s použitím síly bylo vlastní drtivé většině oficiálních prohlášení státních představitelů [16]. Tuto skutečnost také jako velmi důležitou vyzdvíhl prezident Bush ve své řeči k národu 20. září 2001 [17].

Ne všechny státy však již byly ochotny stát se stejně jednotně součástí protiteroristické koalice vedené Washingtonem. Mnohé z nich (včetně muslimských států jako byla Sýrie) však na podporu USA zdůraznily svoji vlastní neblahou zkušenosť s realitou terorismu. Rusko – ačkoliv prezident Putin byl podle vlastních slov George Bushe [18] první, kdo s americkým prezidentem telefonoval (na palubě letadla Air Force One) ihned po oznámení teroristických útoků, a vyjádřil mu podporu – ve svých reakcích zdůraznilo, že pod pojmem terorismus patří

i skutečnosti, které mnohdy Spojené státy posuzovaly podle jiných měřítek – tedy především problém s Čečnou.

2.1 Reakce USA

Spojené státy v bezprostřední reakci na události 11. září ústy svého prezidenta oznámily přípravenost a ochotu se bránit [19]. Přirozené právo a dokonce povinnost vlády USA bránit se proti teroristickým útokům jako hrozbě nejvyšší nebezpečnosti stály na straně zraněných Spojených států od úplného začátku teroristické katastrofy nad jakoukoliv pochybnost. Toto právo nebylo nikým v žádné seriózní diskuzi jakkoliv zpochybňeno ani z politického ani z etického úhlu pohledu.

Z pohledu následující etické diskuze je možné vnímat jako relevantní především dvě vyjádření z již výše citovaného prohlášení prezidenta Bushe o teroristických útocích [20].

Tím prvním je Bushovo prohlášení, že útok na USA znamená útok na všechny svobodu milující lidi na celém světě a boj, který se otevřá bude „*a monumental struggle of good versus evil*“ [21]. Tato velmi silná a dramatická slova jsou zcela pochopitelná jako první reakce na strašlivé teroristické útoky, nicméně toto pojetí se objevuje v amerických prohlášeních i nadále [22] a prezident Bush ho nakonec nejjasněji vyjádří ve svém poselství na začátku útoku na Afghánistán dne 7. října 2001:

“*Every nation has a choice to make. In this conflict there is no neutral ground. If any government sponsors the outlaws and killers of innocents, they have become outlaws and murderers, themselves. And they will take that path at their own peril.*“ [23]

Z etického pohledu tato prohlášení nastolují základní otázku, zda skutečně neexistuje jiná možnost pro lidi „dobré vůle“ na celém světě a to včetně politických reprezentací, než trvale zůstat pevnou součástí Američany vedené aliance nebo stát na špatné straně. Z důvodu etické relevance bude této otázce věnován prostor v kapitole 5. zaměřené na kritický rozbor.

Druhým bodem s etickou relevancí v americkém postoji je již v úvodu studie zmíněná pasáž o teroristickém útoku jako o aktu války. O této válce však prezident okamžitě a velmi jasně prohlásí, že je to válka, která svým charakterem bude zásadně jiná nežli všechny války, které Spojené státy až dosud vedly [24]. Podrobněji se k tomuto vyjádření připojí i ministr obrany Donald H. Rumsfeld ve svém příspěvku pro New York Times dne 27. září 2001:

“*President Bush is rallying the nation for a war against terrorism's attack on our way of life. Some believe the first casualty of any war is the truth. But in this war, the first victory must be to tell the truth. And the truth is, this will be a war like none other our nation has faced. Indeed, it is easier to describe what lies ahead by talking about what it is not than what it is.*“ [25]

Tímto postojem americké exekutivy se otevírají z pohledu etiky válečného konfliktu dvě zásadní otázky:

- Za jakých podmínek je skutečně možné na teroristické útoky aplikovat termín války?
- Jaká jsou etická kritéria pro spravedlivou obranu proti teroristickému nebezpečí?

I tyto otázky bude nutno podrobit etickému rozboru a kritice.

2.2 Reakce evropských demokracií

Státy Evropské unie vyhlásily 14. září 2001 dnem smutku nad oběťmi teroristického útoku. Toto gesto jen podtrhuje skutečnost jednoznačné podpory a naprosté ochoty podílet se na potrestání

původců tohoto hrozného činu a na boji proti terorismu vyjádřenou představiteli Evropské unie ve společném prohlášení 14. září v Bruselu. Eticky relevantnější v tomto prohlášení především věta, která podporuje možnost ozbrojené akce na území cizího státu v rámci boje proti terorismu:

“To eliminate this evil, the police and judicial authorities of all our countries must, in the coming days, intensify their efforts. International law makes it possible to hunt the perpetrators, organizers and instigators of terrorism wherever they are. It is not tolerable for any country to harbour terrorists.” [26]

Citovaný text otevírá otázku použití vojenské síly proti státu, který je určitou formou a na určitém stupni spojen s teroristickou organizací, jež se nachází na jeho území.

Této otázce se bude nutné opět věnovat v kritické části studie. [27]

Eventuální rozdíly, které je možné pozorovat v postoji jednotlivých států v rámci nejen Evropské unie ale i v rámci celé Evropy nemají z pohledu etické stránky zkoumání žádný podstatný vliv a odehrávají se pouze v rovině politické. Proto není z pohledu této studie důvod se jimi více zabývat. Výjimku tvoří postoj Severoatlantické aliance jako takové. [28]

2.3 Reakce Severoatlantické aliance (NATO)

Z důvodu, že drtivá většina států NATO byla v době útoku zároveň státem Evropské unie [29], odlišnost v reakci států sdružených v Alianci od postoje Evropské unie znamenala nebyla v zásadním pohledu na hodnocení 11. září, ale pouze v ještě intenzivnější podpoře Spojených států. Tato skutečnost však přináší další etická dilemata.

Severoatlantická aliance již druhý den po útocích na New York prohlásila, že je připravena poprvé v historii organizace aktivovat článek 5 Washingtonské smlouvy, který hovoří o koletivní obraně v případě útoku na jednoho z členů Aliance.

Podmínu pro aktivaci tohoto článku charakterizovali představitelé NATO následujícím způsobem:

“The Council agreed that if it is determined that this attack was directed from abroad against the United States, it shall be regarded as an action by Article 5 of Washington Treaty, which states that an armed attack against one or more of the Allies in Europe or North America shall be considered an attack against them all.” [30]

Tedy jako podmínka pro aktivaci článku 5 je v prohlášení stanoveno, že se musí ukázat jako jistá skutečnost zahraničních původců teroristického útoku. Tuto jistotu podle prohlášení generálního tajemníka NATO lorda Robertsona představitelé Aliance získali na základě utajovaných podkladů, které jím byly předloženy ze strany Spojených států na zasedání Severoatlantické rady dne 2. října 2001:

“Today's was classified briefing and so I cannot give you all the details. ...

“The briefing addressed the events of 11 September themselves, the results of investigation so far, what is known about Osama bin Laden and the Al-Qaida organisation and their involvement in the attacks and previous terrorist activity, and the links between Al-Qaida and the Taliban regime in Afghanistan.

“The facts are clear and compelling. The information presented points conclusively to an Al-Qaida role in the 11 September attacks.

“We know, that the individuals who carried out these attacks were part of the world-wide terrorist network of Al-Qaida, headed by Osama bin Laden and his key lieutenants and protected by the Taliban.” [31]

Etickou otázkou zásadního významu, kterou je možné demonstrovat na základě postupu Severoatlantické aliance a která se v otázce boje proti terorismu stává všeobecně (tedy nejen eticky ale i politicky a právně) klíčovou, je otázka po kritériích evidence, na kterých spočívá rozhodnutí o použití vojenských prostředků v boji proti terorismu. I tuto otázku je nutné posoudit v analytické části studie.

2.4 Reakce Organizace spojených národů

Spojené národy reagovaly na zářijové události stejně jako celá světová veřejnost okamžitě. Již 12. září jak Valné shromáždění OSN, tak Rada bezpečnosti vydaly svá prohlášení, ve kterých jednoznačně odsoudily spáchané útoky a vyzvaly k celosvětové spolupráci v boji proti terorismu [32].

Na rozdíl od všeobecné dikce prohlášení Valného shromáždění, které v sobě neskrývá žádné eticky relevantní skutečnosti, obsahuje rezoluce Rady bezpečnosti zásadní odvolání se na **nezpochybnitelné právo na sebeobranu**, které pro etické posouzení dalšího postupu Spojených států a jejich spojenců mělo zásadní význam:

“The Security Council, ... recognizing the inherent right of individual or collective self-defence in accordance with the Charter...” [33]

Toto právo na sebeobranu znovu potvrdil i generální tajemník OSN Koffi Annan ve své oficiální reakci na začátek vojenských operací ze strany Spojených států a Velké Británie dne 7. října 2001:

“Immediately after the 11 September attacks on the United States, the Security Council expressed its determination to combat, by all means, threats to international peace and security caused by terrorist acts. The Council also reaffirmed the inherent right of individual or collective self-defence in accordance with the Charter of United Nations. The States concerned have set their current military action in Afghanistan in that context.” [34]

Generální tajemník však také uvedl, že pro poražení terorismu je třeba „*broad strategy to unite all nations, and address all aspects of the scourge we face*“ [35], a tím nepřímo kritizoval dosavadní postoj USA a Velké Británie, který se (alespoň navenek) soustředil především na vojenskou kampaň proti Afghánistánu.

S využitím práva na individuální sebeobranu ze strany USA a s potvrzením tohoto práva i ze strany Spojených národů se opět a s ještě větší naléhavostí otevírá etická otázka, kterou je třeba řešit při posuzování adekvátní obrany proti terorismu: Jaké akce, jakého rozsahu a v jakém období po spáchání teroristického útoku je možno zahrnout pod pojem spravedlivé obrany, jejíž legitimnost je – dle znění rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368 [36] a dle slov Koffi Annana – „*inherent*“, tedy rozumějící se sama sebou, základní a neodmyslitelná? I tuto otázku bude nutno kriticky posoudit.

Druhá eticky velmi významná skutečnost již zmíněné rezoluce č. 1368 je obsažena v bodě 3. Rada v ní vyzývá: „*...all states to work together urgently to bring to justice the perpetrators, organizers and sponsors of these terrorist attacks and stresses that those responsible for aiding, supporting or harbouring the perpetrators, organizers and sponsors of these acts will be held accountable.*“ [37]

Rada bezpečnosti OSN také v reakci na tragické události schválila 28. září nový [38] dokument o boji proti terorismu, který podrobně a zavazujícím způsobem pojednává širokou škálu opatření, jež jsou důležitá pro světový boj s terorismem a zavazuje svojí autoritou

všechny členské státy OSN, aby se tato opatření přijaly za své [39]. **Tato rezoluce zapovídá všem státům jakoukoliv spolupráci s teroristickými organizacemi** a specifikuje opatření v oblasti pohybu osob, v oblasti finanční, soudní a policejní i ve spolupráci zpravodajských služeb. Všechna opatření mají jediný cíl: bránit v činnosti teroristických organizací.

Z důvodu etického posouzení legitimních prostředků v boji proti terorismu je třeba upozornit na předposlední bod rezoluce, bod č. 8, který obligátní formou potvrzuje rozhodnost učinit všechny potřebné kroky k plnému prosazení obsahu rezoluce [40].

Rezoluce také nově zásadním způsobem propojuje **odpovědnost státu**, který by eventuálně **porušoval její znění s přímou zodpovědností za teroristické činy spáchané organizací, proti které na svém území nezakročil**. Tím se i s novou naléhavostí pro kritické posouzení otevírá otázka po míře etické odpovědnosti státu v souvislosti s různým stupněm podpory či trpění teroristických skupin na svém svrchovaném území.

3. Reakce odborníků mezinárodního práva

Odbornou diskuzi k dané problematice je možno na poli mezinárodního práva rozdělit do několika oblastí, ve kterých se objevují nejasnosti či různé názory. Je samozřejmé, že mezi odborníky mezinárodního práva, kteří době útoků a v době následující patřili k administrativě států zapojených do operace *Enduring Freedom*, panovala shoda v kladné odpovědi na otázku, zda postup USA a Velké Británie je v souladu se zněním Charty OSN a standardem mezinárodního práva. Nicméně mezi nezávislými odborníky se po celou dobu diskuze objevovaly odborné výhrady, které mimo jiné poukazují na problémy etického charakteru. Jednalo se především o následující diskuzi.

3.1 Diskuze o přiměřenosti využití práva na sebeobranu

První zásadní otázkou, která musela být z pohledu mezinárodního práva zodpovězena, byla otázka oprávněnosti použití práva na sebeobranu jako výchozího bodu pro reakce Spojených států a jejich spojenců. Hans-Michael Empell ve své studii poukazuje na nejasnost, která zde panuje kvůli nekonsistentním vyjádřením Rady bezpečnosti OSN: Dle znění Charty je sebeobrana reakcí na porušení míru [41], přesto v protiteroristické rezoluci č. 1373 [42] jsou teroristické útoky z 11. září označeny pouze jako ohrožení míru, na které se však právo na sebeobranu nevztahuje [43]. Tuto nejasnost ohledně definování charakteru teroristických aktů Radou bezpečnosti je pak možné dále rozšířit na otázku, zda je možné na jejich označení legitimně použít z mezinárodněprávního hlediska termín „ozbrojený útok“, který na základě znění Charty OSN [44] zakládá právo na vojenský charakter obrany. Autoři z oblasti mezinárodního práva zde poukazují na jasný deficit jednoznačných vyjádření ve srovnání s charakterem prohlášení vydaných Radou bezpečnosti po útoku Iráku na Kuvajt v roce 1991 a srovnávají situaci s podobným problémem před akcí NATO v době kosovské krize v roce 2001 [45].

Navíc dovozují, že i v případě, že 11. září je možné vnímat jako „ozbrojený útok“ [46], tato skutečnost z pohledu mezinárodního práva přináší tři závažné problémy [47]:

1. V případě uznání 11. září jako činu s charakterem „ozbrojeného útoku“ se stává teroristická organizace Al Kajda subjektem mezinárodního práva, protože ozbrojené konflikty vojenského charakteru (a ne pouze kriminálního) jsou vedeny pouze mezi subjekty

- mezinárodního práva. Tento právní důsledek je však z pohledu boje proti terorismu navýsost nevhodný. [48]
2. Akt sebeobrany jednotlivého státu v rámci současného znění mezinárodního práva má mít charakter okamžité akce, která nesnese odkladu a pro kterou je zásadní prioritou zabránit dalším bezprostředně hrozícím škodám. S odstupem plánovaná, na dosažení viníků a preventivní obranu zaměřená operace *Enduring Freedom* jako výkon práva na sebeobranu takováto kritéria splňuje jen částečně. [49] V některých symptomech je tato akce svým charakterem mnohem blíže k vojenské odvetě než k sebeobraně [50].
  3. Obrana proti „ozbrojenému útoku“ je sice možná v rámci unilaterální či koaliční sebeobrany nicméně pouze do doby, do které OSN není schopna odpovídající obranu zajistit sama. Protože však i po oficiálním oznámení USA a Velká Británie o výkonu práva sebeobrany předsedovi Rady bezpečnosti OSN [51] Rada neodsouhlasila žádnou rezoluci o kolektivní obraně a i po vytvoření jednotek ISAF [52] paralelně dále pokračuje operace *Enduring Freedom* v Afghánistánu, je možno konstatovat stav, který významným způsobem zpochybňuje postup stanovený Chartou OSN.

I přes tyto výhrady jak většinové odborné mínění, tak i reakce generálního tajemníka Koffi Annana hovoří výrazně ve prospěch legitimního použití tohoto práva v mezinárodněprávním kontextu [53].

3.2 Diskuze nad dostatečnou evidencí důkazů o vině Al Kajdy a Talibánu

Toto téma je možno rozdělit na dva problémy. Tím prvním je otázka, zda důkazy, které byly předloženy pro verifikovatelnost tvrzení, že původcem útoků je organizace Al Kajda podporovaná Talibánem, tedy vládnoucím režimem Afghánistánu, jsou z pohledu nároků mezinárodního práva dostatečně průkazné. Většina odborníků mezinárodního práva konstatuje, že věta: *“The facts are clear and compelling. The information presented points conclusively to an Al-Qaida role in the 11 September attacks.”* [54], kterou použil lord Robertson ve svém prohlášení k rozhodnutí Severoatlantické aliance o aktivaci článku 5 Washingtonské smlouvy obsahuje právě ta slova – „clear and compelling“ –, která v rámci jurisdikce Mezinárodního soudního dvoru označují potřebnou úroveň evidence [55].

Avšak s nemožností seznámit veřejnost s důkazy, které k takovému rozhodnutí vedou vzniká druhý problém: Kdo má být tou právně relevantní instancí [56], která bude mít možnost tyto důkazy posoudit? [57] Celá problematika má významný etický rozměru, kterému se bude nutné v analytické části věnovat.

3.3 Diskuze nad právní odpovědností státu Afghánistán za teroristické útoky

I v této otázce nejsou odborníci jednotní. Většinový názor se přiklání k odpovědnosti Afghánistánu za teroristické útoky Al Kajdy, i když zdůvodnění této odpovědnosti se zásadně liší:

Některí zastávají názor, že právní přičitatelnost vznikla odsouhlasením rezolucí proti terorismu v září roku 2001, které výslovně zakazují jakoukoliv podporu teroristickým organizacím [58]. Některí se domnívají že přičitatelnost vznikla většinovou podpůrnou reakcí k postoji

amerického prezidenta George Bushe, neboť tato reakce vytvořila precedens platný pro aplikaci v mezinárodním právu. Další legitimizují odpovědnosti Talibánu na základě vývoje mezinárodněprávní praxe od rozhodnutí o definici agrese Mezinárodním soudním dvorem (International Court of Justice) v případu Nikaragua v roce 1986 [59].

I při rozdílnosti zdůvodnění je nicméně možné konstatovat, že společným předpokladem všech těchto pozic je fakt postupného vývoje mezinárodního práva a jeho otevřenosti k interpretacím, které upřednostňují smysl zákona nad doslovním zněním. Tyto názory vidí v situaci po 11. září stav, ve kterém je třeba uplatňovat existující právní normy analogickým způsobem [60].

Odpůrci legitimnosti právní odpovědnosti Talibánu za teroristické útoky naopak velmi přesvědčivě argumentují dosavadní praxí velmi striktního uplatňování přičitatelnosti odpovědnosti státu za činnost nestátních skupin na jeho území [61].

Celkové zhodnocení debaty o reakci na 11. září z pohledu mezinárodního práva vede k závěru, že se touto událostí významným způsobem změnil kontext k posuzování legitimacy postupu států. Použitím termínu „válka proti teroru“ se tématem mezinárodně právní diskuze založené na respektu k Chartě OSN staly **formy ohrožení, a tím i výzvy, se kterými Charta samotná vůbec nepočítala**. To se projevuje velmi názorně na zcela samozřejmém a při tom analogickém používání slova válka, které se vžilo po zářijových útocích. Tento pojem je přitom opět zcela samozřejmě spojován s novou realitou boje proti nadstátním entitám, které není možné jasně definovat ani lokalizovat. V tomto stavu je pak pochopitelná v některých zmíněných případech i zásadní rozdílnost v interpretaci mezinárodněprávních norem a závazků.

Tato skutečnost vede k politování hodnému stavu, ve kterém svět a mezinárodní právo žijí v paralelních prostředích a Organizace spojených národů se dostává ve vztahu k zásadním světovým rozhodnutím do pozice *ex post* reakcí s obrovským vlivem účelové argumentace.

V této situaci se pro etické posouzení situace po 11. září otevřá s novou naléhavostí otázka, nakolik je respektování principů Charty za těchto podmínek zásadní podmínkou etické legitimacy a tedy, zda a za jakých podmínek eventuálně existuje možnost etického jednání mimo rámec daný Chartou OSN. Jinými slovy nakolik se mezinárodněprávní a etická perspektiva za současného stavu překrývá či rozchází. Alespoň částečně bude pojednána tato otázka v analytické části studie.

4. Reakce katolické církve

Bыlo zcela samozřejmé, že k tak zásadní události, jakou tragické zářijové ráno bylo, se vydáří i představitelé křesťanských církví a mezi nimi i církve katolické. A to nejen proto, aby společně s celým civilizovaným světem bez výjimky odsoudili zvrácenosť takového činu, a aby – tak jak to bytostně odpovídá křesťanské zvěsti – vyzvali k pomoci pozůstalým a k modlitbám za zahynulé. Katolická církev se stejně jako političtí představitelé a s ní celá veřejnost snažila ze své zkušenosti a ze svého úhlu pohledu alespoň naznačit odpověď na otázku, jaká má odpověď na vzniklou situaci, co jsou zásadní ukazatelé směru a zásadní kritéria pro rozhodování.

Základním kritériem pro výběr pozic uvedených v této části studie je jejich snaha otevřeně pojmenovat nové otázky, které se v etickém posuzování použití vojenské síly se situací po 11. září objevily [62]. Je třeba zdůraznit, že o významné většině ostatních dostupných prohlášení

i teologických reakcí je možné říci, že pouze opakovaly všeobecné stanovisko Katechismu katolické církve bez reflexe neřešených problémů [63].

4.1 Reakce Vatikánu

Papež Jan Pavel II. reagoval na tragickou událost v první řadě především ve vztahu k obětem teroristického útoku a s novým apelem na mírové snahy. Tuto rovinu zdůraznil jak ve svém telegramu prezidentovi Spojených států amerických G. Bushovi [64], tak při generální audienci 12. září 2001, kdy řekl:

„Mi unisco a quanti in questo ore hanno espresso la loro indignata condanna, riaffermendo con vigore che mai le vie della violenza conducono a vere soluzioni dei problemi dell’umanità.“ [65]

Také při setkání s velvyslancem USA při Svatém stolci Jamesem Nicholsonem, kterého shodou okolností 13. září 2001 papež přijal k převzetí pověřovacích listin, Jan Pavel II. zdůraznil především snahu o mír, nicméně vyjádřil i nutnost bojovat proti všemu, co způsobuje nenávist a rozdělení:

“I pray that this inhuman act will awaken in the hearts of all the world’s peoples a firm resolve to reject the ways of violence, to combat everything that sows hatred and division within the human family, and to work for the dawn of a new era of international cooperation inspired by the highest ideals of solidarity, justice and peace.“ [66]

Mimo tohoto velmi jemného náznaku souhlasu s bojem proti teroru se však papež po celý zbytek roku 2001 nikterak nevyjádřil k použití síly v odpovědi na 11. září. [67] V jeho projevech se pouze stále opakuje myšlenka, že násilím není možné trvale řešit problém zla. [68] Jeho přímé zmínky situace v Afghánistánu se týkají pouze zhoršující se humanitární situace, která hrozí přerůst v katastrofu [69].

K začátku bojových operací v Afghánistánu na začátku října Vatikán nevydal žádné oficiální tiskové prohlášení [70], přesto arcibiskup Jean-Louis Tuaren, vatikánský sekretář pro vztahy se státy [71] v rozhovoru pro francouzský katolický deník *La Croix* řekl o americké vojenské odpovědi na teroristické útoky 11. září, že je oprávněná, jestliže se orientuje na jasně definované cíle [72]. Tuto neoficiální reakci doplnil také arcibiskup Renato Martino, stálý pozorovatel Vatikánu při OSN, který ve svém vystoupení na Valném shromáždění OSN 15. října ve vztahu k terorismu zdůraznil několik zásadních věcí:

- a) odpověď na terorismus požaduje koordinaci vyšší úrovně než pouze státní,
- b) musí být přiměřená bez nepřiměřeného utrpení civilistů,
- c) nesmí mít charakter odplaty,
- d) v boji s terorismem je třeba pojmenovat a potírat kořeny tohoto zla,
- e) tyto kořeny je možno nalézt jak v politické, tak v ekonomické, sociální, náboženské a kulturní rovině,
- f) mezi nejzávažnější příčiny terorismu je nutno počítat chudobu a nenávist [73].

Toto stanovisko Vatikánu bylo podpořeno i v tradičním mírovém poselství papeže k 1. lednu 2002. Jeho hlavním tématem byla myšlenka vyjádřená i názvem: „Mír není bez spravedlnosti, spravedlnost není bez odpuštění.“ Jan Pavel zde opět hovořil velmi důrazně o podpoře obětem teroristické zvůle, nicméně poprvé se zároveň také zmiňuje o legitimní obraně proti teroristickému nebezpečí:

„Es besteht daher ein Recht auf Verteidigung gegen Terrorismus. Es ist ein Recht, das sich wie jedes andere bei der Wahl sowohl der Ziele wie der Mittel an moralische und rechtliche Regeln halten muss.“

Přitom ale jasně zdůrazňuje, že naprosto nic nemůže terorismus jakkoliv ospravedlnit, a to ani tehdy jestliže by se ukázala vina západní civilizace na vzniku jeho příčin:

„Es muss jedoch mit aller Klarheit festgestellt werden, dass die in der Welt bestehenden Ungerechtigkeiten jedoch niemals als Entschuldigung zur Rechtfertigung von Terroranschlägengebrauch werden können.“ [74]

Potvrzení těchto slov i celkového přístupu předloženého již arcibiskupem Martino na fóru OS zaznělo i při setkání papeže s diplomatickým sborem akreditovaným u Svatého stolce dne 10. ledna 2002:

„Der berechtigte Kampf gegen den Terrorismus, der in den verabscheuenswürdigen Attentaten vom vergangenen 11. September auf schreckliche Weise zum Ausdruck kam, lässt wieder die Waffen sprechen. Angesichts des barbarischen Angriffs und der Massaker stellt sich nicht Frage nach legitimer Verteidigung, sondern auch die Frage nach den geeigneten Mitteln zur Ausrottung des Terrorismus, nach der Erforschung der tieferen Ursachen solcher Aktion, nach den Maßnahmen, die ergriffen werden müssen, um einen ‘Heilungsprozeß’ in die Wege zu leiten,....“ [75]

Papež také jasně zdůraznil, že zavržení hodné násilí není možno ztotožnit s žádným náboženstvím jako takovým a jeho učením:

„Kein Verantwortlicher der Religionen kann daher dem Terorismus gegenüber Nachsicht üben und noch weniger kann er ihn predigen. Es ist eine profanierung der Religionen, sich als Terroristen im Namen Gottes zu bezeichnen, dem Menschen im Namen Gottes Gewalt anzutun. Die terroristische Gewalt steht im Gegensatz zum Glauben an Gott, den Schöpfer des Menschen, an Gott, der sich um den Menschen kümmert und ihn liebt.“ [76]

Celkově je možno říci, že se **Vatikán postupně stále více klonil k opatrně souhlasnému postoji ve vztahu k vojenskému zásahu v Afghánistánu**, velmi důrazně a opakováně zdůrazňoval ochranu civilistů a zásadní nutnost řešit problém terorismu v jeho kořenech.

Ovšem v oficiálních prohlášeních nezaznělo nic, co by prakticky řešilo velmi naléhavé otázky konkrétní situace mnoha katolických křesťanů, kteří byli především ve Spojených státech a Velké Británii přímo zapojeni do vojenského použití síly. Reakce na konkrétní situaci byla ponechána jednotlivým biskupským konferencím zúčastněných států.

4.2 Reakce národních biskupských konferencí zapojených zemí

Biskupské konference jak Spojených států amerických, tak Velké Británie byly postaveny před zásadní nárok: jejich postoj k použití síly po 11. září musel mít charakter nejen všeobecného hodnocení, ale musel také přímo reagovat na situaci těch, kteří se pro rozhodnutí vlády účastnili vojenských akcí.

Je samozřejmé, že první reakce se u biskupů – tak jako u všech předchozích skupin – orientovaly především na rozhodné odmítnutí teroristických akcí a na pomoc obětem teroristických útoků [77], ale i zde je možné již jasně zaznamenat konkrétní etické postoje.

Předseda americké biskupské konference J. A. Fiorenza ve svém dopise prezidentu Bushovi mluví o teroristických útocích jako „war-like acts“ [78] a zdůrazňuje podporu v úsilí zadržet a obvinit jednotlivce, skupiny i vlády, jež nesou za tento čin zodpovědnost [79]. Americký

vojenský biskup dokonce hovoří o nářku mrtvých, kteří volají po spravedlnosti, za jejíž naplnění jsou nyní američtí občané odpovědní! [80]

V této situaci američtí biskupové trvale opakují několik zásadních principů [81]:

- právo na obranu je v dané situaci nezpochybnitelné a rovná se povinnosti,
- i v situaci boje proti teroru platí kritéria spravedlivé války [82],
- použití vojenské síly je poslední možné řešení, jestliže ostatní prostředky jsou neúčinné,
- rozhodnutí o skutečné situaci je v rukou vlády a je třeba apelovat na svědomí jejich členů a modlit se za ně,
- při vojenských akcích je třeba úzkostlivě dbát na ochranu civilního obyvatelstva,
- v boji proti terorismu se v žádném případě se nejedná o boj proti islámu,
- ozbrojená síla je pouze jeden z prostředků a to v žádném případě nejdůležitější v boji proti terorismu,
- je třeba řešit zásadní problémy, ze kterých terorismus vzniká,
- soustředěním se na situaci v Afghánistánu nesmí být opomenuta třízivá situace a ohrožení míru v jiných částech světa především v Palestině.

Mimo tyto klasické postoje je ale možno v postoji amerických biskupů nalézt i několik nových a důležitých upozornění a postřehů. Jsou obsažena především v jejich pastorálním poselství zveřejněném 14. listopadu 2001 pod názvem: *Living With Faith and Hope After September 11*. [83] Biskupové zde konstatují:

- vznikla nová etická dilemata, která s použitím síly proti terorismu bude nutné řešit,
- zvlášť nesnadné je posoudit, jaká jsou kritéria pro ukončení ozbrojené akce v Afghánistánu ve vztahu k její úspěšné smysluplnosti,
- je skutečností, že i mezi zastánci principu spravedlivé války [84] bude docházet, k rozdílným a přesto ospravedlnitelným pohledům, jakým způsobem je v dané situaci nutné kritéria spravedlivé války aplikovat,
- ozbrojená síla legitimně směřuje nejen proti původcům teroristických útoků ale i vůči těm, kteří jím pomáhali [85].

K těmto postojům amerických biskupů se druží podobné postoje biskupů Anglie a Walesu a i jejich vyjádření přinášejí do etické diskuze o kritériích k posouzení eticky legitimní obrany proti terorismu nové aspekty [86]:

- vojenské akce nesmí mít v žádném případě charakter odplaty, jejich součástí jako aktu sebeobrany je však i prevence proti dalšímu teroristickému ohrožení,
- je třeba stále usilovat o řešení v kontextu mezinárodního práva a Organizace spojených národů,
- kritérium proporcionality neznamená numerické posuzování počtu obětí ale posouzení velikosti hrozby a ohrožení [87],
- termín „war against terrorism“ v sobě nese nebezpečí nekontrolovatelné eskalace a trvalého konfliktu a tím znásobení nepřátel v další generaci,
- pro nedostatek informací není možné navrhnut z pozice biskupů konkrétní řešení současné situace, toto ale ani není role biskupské konference [88].

Vedle biskupských konferencí, jejichž země které byly zapojeny do akcí v Afghánistánu v první linii, je důležité připomenout také rekce církve v zemích, jejichž vlády o zapojení uvažovaly pouze v případě oslovení ze strany Spojených států v závislosti na souhlasu s aktivací článku 5 Washingtonské smlouvy. Jednalo se především v Evropě o Spolkovou republiku Německo, Francii a Itálii. Prohlášení biskupských konferencí v těchto zemích měla všeobecný charakter, byla formulována s mnohem větší opatrností a neřešila žádné konkrétnosti nad rámec podmínek spravedlivé války v rámci katolického učení [89]. Prohlášení předsedy Německé biskupské konference kardinála Lehmana pouze navíc zdůraznilo obrovskou etickou odpovědnost při volbě přiměřených vojenských prostředků a s velkým důrazem poukázalo na povinnost neustálé kontroly vojenského rozhodovacího procesu ze strany politiků [90].

Z uvedeného je možno jasně vidět, že stanoviska biskupů přímo konfrontovaných s otázkou etické legitimity postupů vlád USA a Velké Británie na jedné straně pevně stojí na katolických principech učení o spravedlivé válce, na druhé straně však jasně oslovují celou řadu etických problémů, které v současném stavu učení o spravedlivé válce nejsou řešeny. Jedná se především o již zmíněné otázky definice války proti teroru, rozsahu i charakteru legitimní sebeobrany, přístupu k relevantním informacím a také vzájemného vztahu unilaterálních akcí a Charty OSN. Protože se jedná o ty samé otázky, jež se ukázaly jako otevřené také při posouzení politické argumentace, jejich etické zhodnocení je o to naléhavější.

4.3 Reakce katolických teologů a církevních uskupení

Tyto reakce mají pochopitelně mnohem širší rozpětí než oficiální reakce Vatikánu či národních biskupských konferencí [91] a sahají od radikálního odmítnutí vojenské sily přes odbornou diskuzi o etických aspektech a kritériích eventuálního vojenského zásahu až k prohlášením horlivých zastánců použití sily na základě interpretace učení o spravedlivé válce.

Představitelé odmítavě orientovaného stanoviska ve vztahu k použití sily svůj postoj odvozují z následujících zásadních argumentů [92]:

- vojenská síla není adekvátní obranou proti teroristické hrozbě,
- použitím vojenské síly vzniká obrovské a nekontrolovatelné nebezpečí spirály násilí, prohloubení konfliktu a jeho přenesení na rovinu střetu náboženství a kultur,
- není možné připustit jako vedlejší a nechtěné škody smrt a utrpení obrovského množství nevinných lidí ve zbídačených zemích, jejichž vlády skrývají teroristy,
- jedna ze zásadních příčin terorismu je obrovská nespravedlnost ve vlastnictví pozemského bohatství a tato musí být změněna [93].

Jako alternativní řešení navrhují odpůrci vojenské obrany nejprve jasné popsání příčin, z kterých terorismus vzniká a následně širokou kampaň, která bude řešit problém terorismu na základě příčin, z kterých vyrůstá. Tato kampaň samozřejmě musí být doprovázena zvýšenými interními bezpečnostními opatřeními a snahou dopadnout na formou policejních akcí viníky hrozných teroristických činů.

Prohlášení 70 amerických katolických představitelů reprezentujících různé řády, misijní, humanitární a vzdělávací organizace konkretizuje tyto argumenty ve vztahu k situaci v Afghánistánu a dochází k jasněmu závěru, že tato válka musí být zastavena neboť teroristické útoky není možné hodnotit jako akt válečný ale pouze jako akt kriminální [94].

Signatáři tohoto prohlášení dále vyvozují, že při současné formě vedení války není možné již žádnou válku považovat za spravedlivou, a to i v případě, že by k ní existovaly spravedlivé příčiny. Důvodem této situace je fakt, že současné vedení války v sobě zahrnuje tak masivní kolaterální škody [95], že tyto není v žádné případě možné ospravedlnit podle principu proporcionality škod způsobených útočníkem a škod způsobených obranou. A toto své stanovisko demonstrují i na případu leteckého bombardování Afghánistánu [96].

Signatáři dále popírají, že by v současné kampani proti Afghánistánu byly splněny i další podmínky pro chápání války jako spravedlivé: současné vojenské akce ve vztahu k charakteru terorismu nemohou v žádném případě zaručit opodstatněné vyhlídky na úspěch a odmítnutí administrativy Spojených států přistoupit na požadavky Talibánu týkající se předložení jasných důkazů o vině Usáma bin Ladina, po kterých by byl tento režim ho ochoten vydat do třetí země, jsou v rozporu s pravidlem použití síly jako *ultima ratio*, tedy poslední možnosti.

Proti tomuto postoji stojí v příkrém rozporu pojetí neokonzervativních katolických etiků ve Spojených státech amerických [97], jejichž reprezentanty jsou především George Weigel [98] a Michael Novak [99], kteří oba vycházejí ve své argumentaci z teorie spravedlivé války.

Weiglova pozice se jasně projevila v jeho polemice s profesorem Griffithsem uveřejněné v časopise *First Things* v dubnu 2002 [100]. Profesor Griffiths sice také ve svém postoji kritizuje výše zmíněný postoj amerických katolických představitelů [101] požadujících zastavení vojenských akcí a argumentuje, že jejich postoj je mnohem více postojem politickým než teologickým neboť není založen na nejdůležitější podmínce, kterou jsou ověřitelné informace. Dále vyvozuje, že v pozici řadového i když angažovaného amerického občana není možné zodpovědět na otázku, zda je vojenská akce v Afghánistánu eticky ospravedlnitelná či nikoli. Důvodem je nedostatečný přístup k seriózním otevřeným informacím [102].

George Weigel ve svém polemické odpovědi Griffithsovi vychází z teze, že teorie o spravedlivé válce je teorií politickou a ne pouze kazuistickou metodou. Tato politická teorie pojednává o právu a morální povinnosti oprávněné autority k válce jako limitnímu – nicméně za určitých jasně definovaných podmínek nutnému – způsobu spravování věcí veřejných. I skrče tento způsob má oprávněná autorita povinnost odpovídajícím způsobem směřovat k životu v míru pro ty, kteří jsou této autoritě podřízeni [103]. A to k míru ve společenském slova smyslu, kterým je, jak autor přejímá od Augustína, *tranquillitas ordinis (klid řádu)* [104], spočívající na svobodě a spravedlnosti.

Weigel zdůrazňuje, že díky absenci etické diskuze o smysluplnosti a platnosti teorie o spravedlivé válce v době od konce druhé světové války až do začátku 90. let minulého století došlo u mnoha jejich současných vykladačů k nesprávnému pochopení politického kontextu této teorie. Za jednu z nejzávažnějších desinterpretací Weigel považuje pojetí teorie o spravedlivé válce ve smyslu *presumption against violence* [105], tedy především jako kritériologie pro posuzování jednotlivých případů, ve kterých není možné pokládat válku za morálně akceptovatelnou. Takováto kritériologie v rukách vnějších pozorovatelů bez politické odpovědnosti pak může vést k nesprávnému odmítnutí války. Weigel dovozuje: právě proto, že válka sama o sobě vždy nutně musí zůstat prostředkem, je cílem teorie o spravedlivé válce poskytnout oprávněné autoritě orientaci, aby tento prostředek byl zvolen ve správný čas a tak opravdu vedl k *tranquillitas ordinis*. Jakmile se cílem teorie o spravedlivé válce stane ochrana proti použití síly, dostává se celá argumentace do bludného logického kruhu.

Jestliže bude – tak jak to dle Weigela odpovídá historickému kontextu této teorie – vnímáno učení o spravedlivé válce jako součást politické teorie, která má vést k *tranquillitas ordinis*, pak je možné odpovídajícím způsobem pojednat jednotlivé podmínky této teorie ve vztahu k situaci po 11. září 2001 a ve vztahu k situaci nutné obrany v boji proti terorismu.

Nicméně zásadní bod kritiky Paula Griffithse o nedostatku informací pojednává Weigel překvapivě velmi krátce a to pouze prostým poukazem na skutečnost, že tvrzení o neschopnosti získat informace odporuje požadavku II. vatikánského koncilu o aktivitě laiků v politickém životě společnosti a ve svých důsledcích vede k „návratu do katolického bunkru“.

Na příkladech celé šíře diskuze je opět možno konstatovat, že se v ní s rozličnou intenzitou objevují stejné etické problémy, které již byly výše pojmenovány při shrnutí všech dosavadních přístupů, a proto se významně připojují k hlasu, který volá po etické analýze, jež by se pokusila naznačit odpovědi, které budou zakotveny v tradici učení o spravedlivé válce a zároveň budou reflektovat v některých bodech zásadně nové výzvy spojené s bojem proti terorismu.

5. Návrhy kritérií pro řešení vzniklých otázek

Z analýzy vyjádření a postojů ve všech oblastech, kterým se tato studie doposud věnovala, je možné konstatovat, že i v situaci po 11. září je **teorie spravedlivé války** [106] **stále zásadním a téměř jediným východiskem** [107] k diskuzi o legitimním použití síly v oblasti západní demokracii, jejíž kořeny jsou podstatně ovlivněné křesťanstvím. Na druhé straně tato analýza ale také ukázala, že nová situace po teroristických útocích přinesla nemálo významných problémů, jejichž řešení není možné zcela bezproblémově odvodit ze současného znění této teorie a které – jestliže má koncept spravedlivé války nadále poskytovat prakticky použitelnou orientaci v složitých situacích dnešního světa – musí být eticky posouzeny. Je také třeba navrhnut směry jejich řešení.

Jedná se – tak jak z předchozího vyplývá – především o následující téma.

5.1. Problém etické relevance pojmu „war against terrorism“

Problematičnost tohoto pojmu v porovnání s pojetím války před 11. zářím [108] se ukazuje především na dvou rovinách:

Terorismus není subjekt, proti kterému je možné dle klasických definic války použít vojenskou sílu. Těmito subjekty doposud vždy byly státy nebo v případě občanské války tak jak definuje encyklopédie Britanica „political units“ [109]. Existují tedy dvě možnosti: buď navrhnut novou rozšířenou definici války, nebo boj proti terorismu nenačývat válkou ve smyslu definice, kterou by bylo možno použít pro etické zhodnocení situace.

Zdá se, že důležitým orientačním bodem při hledání eticky relevantní definice války je i po 11. září skutečnost, že **aktéry konfliktu na obou stranách jsou strukturované organizace, které je možno definovat také dle teritoria, jež mocensky ovládají**. Ze smyslu všech výše předložených definic války [110] je možné odvodit, že fakt ovládaného teritoria, na kterém také (a především) mimo bojujících mužů a žen žijí a pracují nezúčastnění civilisté, je samozřejmě předpokládán. Vyplývá z nich totiž, že zásadním cílem války je vnučení mocenské struktury, která bude na určitém teritoriu platit pro všechny.

Jestliže tedy pojem teritoria je pro etickou úvahu o legitimním použití pojmu válka zásadní, pak je i kritériem pro posouzení použitelnosti obratu „war against terrorism“ ve vztahu k teorii spravedlivé války.

Jestliže zachováme i nadále podmínu ovládaného teritoria skrytě obsaženou v současných definicích, pak nás tato úvaha vede k závěru, že „**war against terrorism**“ je pojmem nadřazeným a obecnějším, než pojem válka, na kterou je možno vztáhnout kritéria teorie o spravedlivé válce [111].

Z uvedeného vyplývá, že je „war against terrorism“ možné nazývat válkou jen v přeneseném slova smyslu bez možnosti legitimního použití teorie spravedlivé války na celou oblast, která je v pojmu „war against terrorism“ zahrnuta.

Pojem „war against terrorism“ je pak z pohledu teorie spravedlivé války roven **pojmu, který popisuje komplexně pojaté úsilí o překonání hrozby, která svět ohrožuje**. Do tohoto pojmu patří nejen vojenské akce, ale i akce policejní, soudní, výchovné, osvětové a další.

Je třeba zdůraznit, že i z pohledu etického posouzení **je možno do tohoto pojmu „war against terrorism“ zahrnout i konkrétní vojenskou akci**. Důvodem je skutečnost, že účinná obrana proti teroristickému ohrožení, tedy obrana, kterou je nutno chápat jako odvrácení bezprostředního nebezpečí a zajištění míru ve smyslu *tranquillitas ordinis* [112], je v případě existence států spolupracujících s teroristy vždy potenciálně spojena i s nutností využít vojenské síly jako legitimního prostředku ve smyslu *ultima ratio*.

5.2 Problém identifikace obrany všelidských hodnot s obranou USA

Jednoznačné a nutné spojení obrany svobodné společnosti s účastí na Američany vedené koalicí proti teroru se objevilo – jak již bylo zmíněno výše [113] – v poselství amerického prezidenta jak v bezprostřední reakci na 11. září, tak i v pozdějších projevech. Ve své rétorické zkratce však v sobě ukryvá logickou konkluzi, která není zcela legitimní.

Je samozřejmě možné říci, že útok ve Spojených státech byl útokem na zemi, která jasně deklaruje hodnoty osobní svobody a demokracie. Aby vyvolal atmosféru strachu a nejistoty, způsob, jakým byl tento útok proveden, útočí na existenci společnosti, jehož podstatnými hodnotami jsou osobní svoboda a demokracie. Jestliže by tento útok destabilizoval Spojené státy, pak by skutečně ohrozil existenci svobodné společnosti a demokracie na celém světě, protože by ukázal na účinný způsob boje proti této společnosti. V tomto smyslu je útok proti USA útokem proti demokracii a svobodné společnosti jako takové. A proto všechny svobodné společnosti jsou morálně odpovědný se tomuto útoku bránit.

Z této logické konkluze ještě v žádném případě nevyplývá, že existuje pouze jen jeden způsob, jak se proti terorismu bránit a že právě prostředky, které se pro tento boj rozhodly použít Spojené státy, jsou správné [114]. Toto posoudit a zhodnotit je legitimní odpovědností každého státu jednotlivě a nezávisle.

Proto není možné říci, že každý stát, který stojí na straně demokracie a osobní svobody musí také stát na straně USA (co se týká prostředků) v boji proti terorismu [115].

5.3 Problém obsahu pojmu spravedlivá obrana proti terorismu

Zde je třeba se jinými slovy ptát, co všechno je v boji proti teroru v rámci sebeobrany ospravedlnitelné? Dopis stálého zástupce USA předsedovi Rady bezpečnosti OSN dne 7. října,

který oznamoval zahájení útoků na Afghánistán [116], hovoří jasně o tom, že součástí legitiční sebeobrany, tak jak ji chápou USA, mohou být v budoucnu i vojenské operace proti jiným zemím a organizacím než pouze současná akce proti Talibánu a nespolupracující zemi Afghánistánu:

“We may find that our self-defence requires further actions with respect to other organizations and other States.” [117]

Zdá se důležité rozdělit tuto otázku na sebeobranu ve smyslu „war against terrorism“ na jedné straně a na sebeobranu proti konkrétnímu teroristickému aktu vykonanému proti určitému státu na straně druhé.

V sebeobraně proti konkrétnímu teroristickému aktu vykonanému konkrétní a identifikovanou teroristickou skupinou je nutno jako východisko pro etické posouzení konstatovat skutečnost, že při trvající existenci teroristické skupiny **může další teroristický akt následovat kdykoliv**. K tomuto tvrzení opravňuje cíl teroristických aktů, který je zaměřen proti celé společnosti a proti její současné formě uspořádání. Z důvodu, že podstata ohrožení, proti kterému je třeba se bránit, je zasazena do budoucnosti, není zde možno na rozdíl od klasické definice sebeobrany [118] hovořit o časové bezprostřednosti reakce na teroristický útok jako o podmínce legitimity posuzované sebeobrany.

Z uvedeného také vyplývá, že vojenskou akci vedoucí k odvrácení takového hrozby je třeba vnímat nikoliv jako akci preventivní ale jako preemptivní ve smyslu tzv. Websterova dopisu [119], a tedy jako akci eticky přiměřenou – samozřejmě při zachování všech principů, které vojenskou akci limitují ve smyslu *ius in bello* – podmínek pro spravedlivou obranu.

Druhá úroveň problému, která byla ve vztahu k problému legitimní sebeobrany naznačena, tedy problém etického zhodnocení použití vojenských prostředků v celkovém kontextu kampaně „war against terrorism“ je ve své podstatě dilematem o eventuální možnosti preventivního použití vojenské síly jako součásti této kampaně. Tato otázka se ve vztahu k již známému dalšímu vývoji mezinárodněpolitické situace v Iráku zcela evidentně stala problémem zásadní důležitosti. Protože se však nejedná dle výše navrženého etického diskurzu přímo o problém spojený s reakcí na 11. září 2001, není ani ambicí předložené studie tento zásadní problém ve své komplexnosti a složitosti pojednat.

5.4 Problém etické odpovědnosti země, která chrání teroristy

Zdá se, že významná kritéria k řešení tohoto problému z etického pohledu je možné odvodit z nových protiteroristických rezolucí Rady bezpečnosti OSN přijatých v bezprostřední reakci na září 2001 [120]. Tyto rezoluce odvozují z povahy teroristických akcí jako zla nejvyššího řádu [121], že jakoukoliv dobrovolnou spolupráci s teroristickými organizacemi je možné sankcionovat v celé šíři možností, kterou má Rady bezpečnosti OSN k dispozici. Tedy i vynucením respektu k celému obsahu rezoluce s pomocí vojenské síly [122]. Zdá se, že obdobným způsobem lze zdůvodnit i plnou etickou příčitatelnost států, které jednoznačně odmítají spolupracovat na postupu vůči terorismu.

Eticky je možno hodnotit terorismus jako *zlo samo o sobě (malum in se)* [123], které je absolutně nepřijatelné za jakýchkoliv okolností [124]. Z toho vyplývá, že je třeba mu zabránit všemi eticky přijatelnými prostředky. To znamená že v případě, že jsou bezúspěšně vyčerpány všechny etické prostředky k zabránění činnosti teroristickým organizacím mimo použití vojenské síly proti státu, který s teroristy spolupracuje [125], pak se použití i tohoto

prostředku jeví jako menší zlo, jež je eticky přijatelné. Tato konkluze však opět platí pouze za předpokladu, že bude zachován princip proporcionality, o kterém bude pojednáno níže.

5.5 Problém s principem proporcionality

Základní otázku spojenou s problémem proporcionality je možno formulovat následovně: Jaké škody je třeba vzájemně porovnávat na straně hrozby a na straně sebeobranného vojenského zásahu?

V případě, že etická argumentace o preemptivním charakteru obrany uvedená pod bodem 5.3 je legitimní, pak je také ve vztahu k posuzování škod vzniklých teroristickým útokem možné jako eticky správnou přijmout argumentaci zastávanou ve výše zmíněném prohlášení představitelů biskupské konference Anglie a Walesu [126], která princip proporcionality zakládá ne pouze na poměru obětí konkrétního teroristického útoku ve vztahu ke kolaterálním škodám působeným vojenskou sebeobranou, ale také a především na vztahu škod způsobených sebeobranou ke škodám, které je konkrétní teroristická skupina rozhodnuta a schopna způsobit i v budoucnu. Jestliže však přijmeme tento preemptivní způsob posuzování škod, potom mezi kolaterální škody není možné započítat pouze přímé škody způsobené na lidských životech a na infrastruktuře. Mezi kolaterální škody zásadního významu při takovémto způsobu posuzování také patří potenciální nová rozhodnutí pro teroristické akty a jejich podporu u dosud umírněného civilního obyvatelstva a celková vlna nenávisti mezi civilním obyvatelstvem vyvolaná utrpením ve vojenském konfliktu.

Je samozřejmé, že právě v tomto bodu se etická kritéria stávají velmi vágními a forma posuzování škod je vedle odborné erudice také významně závislá na morální úrovni členů zodpovědného grémia. Nicméně přesto tato kritéria nabízejí určitý eticky definovaný základní rámec, ve kterém se následně děje rozhodování na základě osobní odpovědnosti.

5.6 Problém se stanovením kritérií úspěšnosti vojenské akce v boji proti terorismu

Důvodem, proč je třeba tento problém řešit, je podmínka obsažená v teorii spravedlivé války, která stanoví, že legitimita spravedlivé obrany je dána oprávněnou nadějí na úspěch vojenské akce. Hovořit o úspěchu akce však nejprve znamená stanovit eticky akceptovatelná kritéria pro to, co úspěch akce vlastně znamená.

Opět je i v této úvaze nutno rozlišovat mezi úspěchem ve „war against terrorism“ [127] a definováním úspěchu konkrétní vojenské akce proti konkrétní teroristické organizaci a proti konkrétnímu státu (či více státům), u kterého je prokázáno vědomé a chtěné spojení s teroristickou organizací. Zde je opět dále nutno rozlišovat, zda se jedná o organizaci, která již ozbrojený útok spáchala, a tedy vojenský útok má charakter preemptivní sebeobrany, nebo o organizaci, o které je prokázáno, že se teroristický čin spáchat chystá. V rámci této studie je možno posuzovat pouze kritéria úspěšnosti sebeobranné akce, protože etické posouzení druhého případu je v tomto bodě závislé na předcházejícím řešení etických kritérií pro eventualní preventivní vojenský zásah.

V případě konkrétní akce v rámci výše definované sebeobrany se zdají legitimním **kritériem úspěšnosti dvě skutečnosti: eliminace konkrétní teroristické organizace a zajištění trvalého stavu, ve kterém spolupracující stát nebude podporovat žádnou teroristickou organizaci.**

Důvod pro kritérium odmítnutí jakékoliv podpory terorismu ze strany státu vychází z charakteru sebeobrany, která má za úkol zabránit bezprostředním škodám. Tyto škody jsou při přijetí výše popsaného způsobu preemptivní obrany podstatně spojeny s existencí nejen teroristické organizace a ale i podporujícího státu. Jestliže na straně státu trvá ochota podporovat jinou teroristickou organizaci, trvá i bezprostřední ohrožení. Použití tohoto kritéria je možno ještě podpořit, jestliže přijmeme pojetí terorismus jako *zla o sobě*, neboť pak není následně důvod rozlišovat u podporujícího státu na ochotu k podpoře pouze jedné organizace nebo terorismu jako takového.

5.6 Problém evidence důkazů, které vedou k vojenské akci

Z praktického pohledu je třeba posoudit dvě roviny. Tou první je přesvědčivost předložených důkazů a tou druhou je dosažitelnost důkazů pro odbornou pro veřejnost. Zdůvodnění premiéra Tony Blaira před britským parlamentem o nemožnosti všechny důkazy otevřeně publikovat je pravděpodobně všeobecně akceptovatelné [128].

V této souvislosti se zdá odpovídající požadovat, aby rovina přesvědčivosti předložených důkazů a rovina kontrolovatelnosti byly pro legitimní etické rozhodnutí v přímé úměrnosti. Tedy čím menší počet zodpovědných osob, které se podílejí na rozhodovacím procesu, tím větší úroveň jistoty. Důvodem je nepřímá úroveň zpravodajských informací a extrémní závažnost rozhodnutí.

Za nejnižší akceptovatelnou úroveň jistoty je možné na základě praxe mezinárodního práva považovat jistotu, která je vnímána jako dostatečná při procesech projednávajících obvinění států z masivního porušení lidských práv, tedy „clean and convincing evidence“ [129]. Dle navržené přímé úměrnosti však při snížení kontroly nezávislými oponenty prokazatelnost důkazů pro rozhodnutí použití vojenské síly jednoznačně tenduje k právní úrovni evidence „beyond a reasonable doubt“ [130].

5.7 Problém vojenského zásahu, který není odsouhlasen Radou bezpečnosti OSN

U tohoto problému je třeba opět posuzovat odděleně unilaterální sebeobranu proti konkrétní teroristické akci a unilaterální vojenskou akci v rámci „war against terrorism“.

V případě sebeobrany, která reaguje na přímé teroristické napadení, se zdá řešení na první pohled jednoduché, neboť nezadatelné právo na spravedlivou individuální nebo kolektivní sebeobranu je jednoznačně garantováno jak Chartou OSN [131], tak i celou teorií spravedlivé války.

Řešení dilematu nad rámec sebeobrany je ale opět nad rámec této studie, nicméně je třeba poukázat na zásadní důvod, který vycházejíc z principu teorie spravedlivé války „*intentio recta*“ (správný úmysl) jasně poukazuje na nutnost eticky akceptovatelné vyjímečné možnosti unilaterální akce i nad rámec spravedlivé sebeobrany.

Jasným důvodem je způsob rozhodování Rady bezpečnosti OSN, jejíž politicky motivované rozhodnutí může postrádat správný úmysl a může zabránit eticky legitimnímu a nutnému použití síly v případě masivního porušení základních lidských práv [132]. Nicméně i tento nanejvýš naléhavý problém přesahuje rámec této studie a je třeba se mu věnovat opět v komplexnosti celé otázky boje s terorismem [133].

5. Závěr

Cílem této studie bylo prozkoumat etickou diskuzi, která vznikla na poli mírové etiky po strašlivé události 11. září 2001.

Závěrem je možno konstatovat, že v diskuzi o eticky legitimním postupu v boji s terorismem hraje i nadále zásadní a nezastupitelnou roli tradicí ověřený koncept spravedlivé války. Tento koncept však na té úrovni, jaké bylo dosaženo jak na rovině politické, tak i teologické etiky v druhé polovině minulého století [134], již není schopen odpovědět na nové závažné otázky spojené s asymetrickým charakterem boje proti terorismu [135].

Ukazuje se však, že při dalším rozvinutí této teorie je v jejím rámci možné na nové otázky nalézt relevantní odpovědi, které situaci reflektují a poskytují základní orientační rámec pro nesmírně těžká a zodpovědná rozhodnutí, před kterými představitelé veřejné moci v boji s terorismem stojí.

Tato studie také ukázala, že nejpříčivější otázky se v této oblasti týkají problému preventivního použití sily a možnosti unilaterálních akcí v rámci světového společenství.

Navrhnut relevantní odpovědi v této oblasti je pro etiku válečného konfliktu velkou výzvou ale i povinností. Kompetence k etickému posouzení výše uvedených otázek je totiž pro dnešní dobu navýsost potřebná.

Poznámky a literatura:

1. In www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, 23. 8. 2006.
2. Zabývat se obšírněji fenoménem terorismu je nad rámec této studie, pro potřebu této studie je možné přijmout definici Petera Waldmanna: „Terorismus je možné definovat jako násilnou strategii, která se snaží primárně šířením strachu a hrůzy ... nahlodat stávající systém vlády, a tím způsobit více či méně zásadní politicko-spoločenský převrat“, in Dieter (vyd.), Kleines Lexikon der Politik, NOHLEN, Mnichov 2001, str. 514 – překlad vlastní.
3. Teorie spravedlivé války, viz např. *Katechismus katolické církve*, can. 2309 , Elshtain J. BETHKE, *Just war theory* (vyd.), Blackwell, Basil, 1992.
4. Dle Lothara Brocka a Bruno Schocha zemřelo 11. září 2001 tříkrát více lidí než při všech teroristických útocích dohromady spáchaných za posledních 30 let. Brock, Lothar/Schoch, Bruno, *Was ist das Neue am internationalen Terrorismus?* in *Friedensgutachten 2002*, Münster, 2002, str. 35.
5. LUTZ, S. Dieter, *Was ist Terrorismus?* in S+F, *Viertjahresschrift für Sicherheit und Frieden*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, č.1, 2002, str. 6.
6. Celková historie Afghánistánu např. <http://www.afghan-web.com/history>, 23. 08. 2006.
7. Na základě KRECH, Hans, *Der Afghanistan Konflikt 2001*, Verlag Dr. Köster, Berlin, 2002.
8. Viz pozn. č. 1.
9. Rez. č. 1368 z 12.9. 2001, in http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, 23. 8. 2006.
10. „The evidence we have gathered all points to a collection of loosely affiliated terrorist organizations known as al Qaeda. ... This group and its leader – a person named Osama bin Laden – are linked to many other organizations in different countries. ... The leadership of al Qaeda has great influence in Afghanistan and supports the Taliban regime...“ in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 23. 8. 2006.
11. Rez. č. 1373 z 28. září 2001, in http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, 24.8. 2006.
12. „...On the basis of this briefing, it has now been determined that the attack against United States on 11 September was directed from abroad and shall therefore be regarded as an action covered by Article 5 of Washington Treaty, which states that an armed attack on one or more of the Allies in Europe or North America shall be considered an attack against them all ....“ In <http://www.nato.int/docus/speech/2001/s011002a.htm>, 23. 8. 2006.
13. Název operace byl dodatečně změněn, neboť původní název *Initiative Justice* byl z pohledu islámu vnímán jako urážka: nekonečně spravedlivý může být pouze Alláh, nikoliv člověk.
14. In <http://www.un.org/News/dh/latest/afghan-agree.html>, 24. 8. 2006.
15. Rez. č. 1386 z 20.12. 2001, in http://www.un.org/docs/sc/unsc_resolutions.html, 24. 8. 2006.

16. Podrobný přehled politických reakcí celého světa viz BUCKLEY, Mary and FAWN Rick (vyd.), *Global Responses to Terrorism*, Routledge, London, 2003.
17. "And on behalf of the American people, I thank the world for its outpouring of support. America will never forget the sounds of our National Anthem playing at Buckingham Palace, on the streets of Paris, and at Berlin's Brandenburg Gate. We will never forget South Korean children gathering to pray for our embassy in Seoul, or the prayers sympathy offered at a mosque in Cairo. We will not forget moments of silence and days of mourning in Australia and Africa and Latin America."; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 24.8. 2006.
18. Vyjádření G. Bushe pro tisk po setkání s C. Powellem a P. O'Neillem, 24. září 2001; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010924-4.html, 30. 8. 2006.
19. Viz veškerá prohlášení prezidenta Bushe od okamžiku útoku; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 24. 8. 2006.
20. Viz pozn. č. 1.
21. In www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html, 25. 8. 2006.
22. "This is not, however, just America's fight, and at stake is not America's freedom. This is the world's fight. This is civilization's fight. This is the fight of all who believe in progress and pluralism, tolerance and freedom." Bush, W., George, deklarace „Freedom at War with Fear“; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 25. 8. 2006.
23. In www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/2001107-8.html, 25. 8. 2006.
24. "This will be a different kind of conflict against a different kind of enemy." Bush, W. George, Radio Address to the Nation, 15. 9. 2001; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010915.html, 25. 8. 2006
25. In <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.htm>, 25. 8. 2006.
26. In <http://www.eu2001.be>, 25. 8. 2006. Pozoruhodné je, jak z kontextu není možné jasně vyčíst, zda se zde mní akce policejního, či vojenského charakteru. Také se zde neodkazuje na žádné konkrétní znění mezinárodního práva.
27. Ve stejném duchu hovořil také prezident Bush ve své řeči k Valnému shromáždění OSN 10. listopadu 2001: "The leaders off all nations must now carefully consider their responsibilities and their future. Terrorist groups like al Qaeda depend upon their aid or indifference of governments ... For every regime that sponsors terror, there is a price to be paid. And it will be paid. The allies of terror are equally guilty of murder and equally accountable to justice."; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/11/2001111-3.html, 26. 8. 2006.
28. Na rovině politické samozřejmě tyto rozdíly jsou dosti významné např. postoj Velké Británie a Rakousku v ochotě podílet se aktivně vojensky na boji proti terorismu byl skutečně zásadní. Viz pozn. č. 16.
29. Mimo trojice nově vstoupivých členů Polska, Maďarska a Česka to bylo pouze Norsko a Island.
30. In <http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm>, 25. 8. 2006.
31. In <http://www.nato.int/docu/speech/2001/s011002a.htm>, 23. 8. 2006.
32. Rezoluce č. 56/1 Valného shromáždění OSN a rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1368 obě ze dne 12. 9. 2001; in <http://www.un.org/documents>, 28. 8. 2006. V souvislosti s danými rezolucemi je třeba zmínit skutečnost, která mnohdy v komentářích k zářijovým událostem zůstává nepovšimnuta, že Rada bezpečnosti již v předchozích letech jako reakci na teroristické útoky proti ambasádám USA v Keni a Tanzanii 7. 8. 1998 a zabítí občanů Spojených států odsouhlasila v roce 1999 rezoluci č. 1267 ze dne 15. října a v roce 2000 rezoluci č. 1333 ze dne 19. prosince, ve kterých výslově požadovala na Talibánu vydání Usáma bin Ládina k soudnímu projednání jeho obvinění z přípravy a organizace těchto teroristických aktů. Rezoluce konstatovala trvalé neplnění rozhodnutí předchozích rozhodnutí Rady bezpečnosti ze strany Talibánu a hrozila použitím dalších prostředků mimo již uvařených sankcí, jestliže se Talibán bude nadále vzpírat rozhodnutím Rady bezpečnosti.
33. Toto potvrzení práva na sebeobranu je znovu zmíněno i v rezoluci č. 1373 ze dne 28. září 2001 <http://www.un.org/sc/docs/> 28.8.2006.
34. In <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/sgsm7985.doc.htm>, 28. 8. 2006.
35. Viz pozn. č. 34.
36. Viz pozn. č. 32.
37. Bod 3, rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368, viz pozn. č. 32. O tuto pasáž se také opírá konstatování představitelů Evropského společenství hovořící o podpoře mezinárodního práva při pronásledování jejich aktérů kdekoliv na světě. Viz pozn. 26.
38. Opět je třeba zdůraznit, že již v minulosti Rada bezpečnosti přijala zásadní rezoluci o boji s terorismem č. 1269 ze dne 19. října 1999.
39. Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1373 ze dne 28.9. 2001; in: <http://www.un.org/documents/>, 28.8. 2006.
40. "Expresses its determination to take all necessary steps in order to ensure the full implementation of this resolution, in accordance with its responsibilities under the Charter." čl. 8 rezoluce č. 1373, viz pozn. č. 39.
41. Článek 39, Charta OSN.

42. Viz pozn. č. 39.
43. Příspěvek od: Empell, Hans-Michaell. Ist der Krieg der USA gegen Afghanistan vom Selbstverteidigungsrecht gedeckt?, str. 159; in Schoch, Bruno, Hauswedell, Corinna, Weller, Christoph, Ratsch Ulrich, Mutz Reinhard (vyd.), *Friedensgutachten 2002*, LIT Verlag Münster.
44. Výraz „armed attack“ ve smyslu čl. 51, Charty OSN.
45. Myjer, Eric and White, Nigel, The Twin Towers Attack: an Unlimited Right to Self-Defence?; in *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 1, Oxford University Press, 2002, str. 9-13.
46. Podmínky pro možnost označit teroristický útok za „armed attack“, uvádí Stefan Baufel dvě: a) rozsah útoku je srovnatelný s útoky provedenými státními vojenskými prostředky, b) útoky jsou právně přičitatelné státu. In BAUFELD Stefan, *Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht*, LIT Verlag Münster, 2005, str. 15.
47. V případě, že teroristický útok by nebyl takto definován, potom je boj s ním otázkou kriminální nikoliv vojenskou a další vedení diskuze je bezpředmětné. Zastánci tohoto postoje argumentují, že zásadní opatření přijatá jak Evropskou unií, tak i rezolucí Rady bezpečnosti č. 1373 mají mnohem více proti-kriminální charakter; viz např. NAERT, Fraederik, The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, *Ethical Perspectives* 11, Nr. 2-3, K.U. Leuven, str. 144-145.
48. Tak Empell, viz pozn. č. 43, str. 161 a následující.
49. Britský ministerský předseda obhajoval nutnost akce v Afghánistánu po vyjmenování zpravodajských závěrů následovně: „...in the face of this evidence, our immediate objectives are clear. We must bring Bin Laden and other Al Qaida leaders to justice and eliminate the terrorist threat they pose. And we must ensure that Afghanistan ceases to harbour and sustain international terrorism.“; řeč Tony Blaira v britském parlamentu 4. 10. 2001; in <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, 30. 8. 2006. Názory se v této otázce různí, existují zástupci legitimní okamžité odvety jako součásti sebeobrany; viz pozn. č. 46 k textu Mary Ellen O'CONNELL, Evidence of Terror, *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 1, Oxford University Press, 2002, str. 30.
50. Toto se týká především časového odstupu a neprůkaznosti dalších bezprostředně hrozících útoků. Jak ale ukazuje ve svém článku Rein Müllerson o spravedlivé válce, sebeobrana proti terorismu ze své podstaty musí být „anticipatory“ pojatá „defensive reprisal“, Müllerson, Rein, Jus ad Bellum: Plus Ça Change (Le Monde) Plus C'est La M me Chose (La Droit)? In *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 2, Oxford University Press, 2002, str. 180.
51. Dopisy stálých zástupců USA a Velké Británie předsedovi Rady bezpečnosti ze dne 7. 10. 2001, S/2001/946 a S/2001/947.
52. Viz pozn. č. 15.
53. Viz pozn. č. 34.
54. Viz pozn. č. 30.
55. K tomuto závěru dospívá např. Mary Ellen O'CONNELL ve článku Evidence of Terror, *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 1, Oxford University Press, 2002, str. 22-28.
56. Tedy ne pouze instancí politickou.
57. Britský premiér Tony Blair ve své řeči k parlamentu 4. října 2001 apeloval na důvěru poslanců, založenou na autoritě představitelů vlády bez možnosti poskytnout utajené podrobné důkazy. In <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, 29. 8. 2006.
58. Viz pozn. č. 32.
59. Podrobný popis těchto názorů in BAUFELD Stefan, *Der 11. September 2001 als Herausforderung für das Völkerrecht*, LIT Verlag Münster, 2005, str. 14-23.
60. Příkladně se analogické použití termínů, a tím i právního kontextu ukazuje na slovu válka; zajímavá poznámka k tomuto viz WELLER Christpoh, Der 11. September im Fernsehen: Die Deutung der Terroranschläge als Krieg; in Schoch, Bruno, Hauswedell, Corinna, Weller, Christoph, Ratsch Ulrich, Mutz Reinhard (vyd.), *Friedensgutachten 2002*, LIT Verlag Münster, str. 43-51.
61. Viz například velmi konsekventní argumentaci Fraederika NAERTA in: Naert, Fraederik, The Impact of the Fight Against Terrorism on the ius ad bellum, *Ethical Perspectives* 11, Nr. 2-3, K.U. Leuven, str. 146-147.
62. Toto kritérium nebylo použito při zpracování a zařazení reakcí papeže.
63. Tak např. *Rivista di teologia morale*, č. 133, gennaio-marzo 2002, Bologna.
64. „Shocked by the unspeakable horror of today's inhuman terrorist attacks against innocent people in different parts of the United States I hurry to express to you and your fellow citizens my profound sorrow and my closeness in prayer for the nation at this dark and tragic moment. Commending the victims to almighty God's eternal mercy, I implore his strengths upon all involved in rescue efforts and in caring for the survivors. I beg God to sustain you and American people in this hour of suffering and trial.“ In <http://www.vatican.va>, 29. 8. 006.
65. Generální audience, 12. 9. 2001; in <http://www.vatican.va>, 29. 8. 006.
66. In <http://www.vatican.va>, 29. 8. 2006.

67. Je pouze otázka spekulací, proč tomu tak bylo. Daná reakce se výrazně liší jak od situace před válkou a během války Kosovu v roce 1999, tak od reakcí před začátkem útoků na Irák v roce 2003. Důvodem snad může být nevyjasněné stanovisko z pohledu mezinárodního práva a především Charty OSN, na jejímž bezpodmínečném dodržování byl postoj Jana Pavla II. k mezinárodněprávním otázkám po celou dobu jeho pontifikátu založen.
68. Přehled papežových mírových výzev v tomto období je shrnut in *L'Osservatore Romano*, Wochenausgabe in deutschen Sprache, 21. 12. 2001, čísl. 51/52, str. 6-7; obdobně se papež vyjádřil i po setkání s Georgem Bushem seniorem dne 4. 10. 2001 před začátkem zasedání biskupské synody, *L'Osservatore Romano*, Wochenausgabe in deutschen Sprache, 21. 12. 2001, čísl. 41, str. 2.
69. Např. promluva při Angelus 28. října 2001; in *L'Osservatore Romano*, Wochenausgabe in deutschen Sprache, 21. 12. 2001, čísl. 51/52, str. 7.
70. V tisku se pouze objevila pouze výzva k míru prezentovaná Giovanni kardinálem RE 8.10. 2001 na začátku 11. generálního zasedání biskupské synody v Římě; in *L'Osservatore Romano*, Wochenausgabe in deutschen Sprache, 21. 12. 2001, čísl. 41, str. 2.
71. Vatikánská obdoba ministra zahraničí.
72. "The position of the /Vatican/ Secretariat of State consists in underlining that the response to the barbarous acts of Sept. 11 must not be an act of vengeance but an act of justice that has as its aim the reparation of the grave injustice suffered"; in *Origins*, CNS documentary service, October 2001, vol. 31, č. 320, str. 339-340, sloupek.
73. In *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 194.
74. In *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 203.
75. In *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 204-205.
76. In *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 205.
77. "In the aftermath of last week's terrorist attacks, I would like to reiterate that we stand in solidarity with you and the American people in prayer for our beloved nation at this time of terrible loss and momentous decisions..." Joseph A. Fiorenza, předseda Konference katolických biskupů USA, dopis prezidentu Bushovi 19. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 190. Podobně představitelé biskupské konference Anglie a Walesu; viz in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 190.
78. V dopise Edwina O'Briena, arcibiskupa ozbrojených sil USA, z 10. 12. 2001 se již hovoří o „continuing and justified 'war on terrorism'" ; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 204.
79. "The war-like acts ... were appaling acts not only against our nation but against all humanity. ... Therefore, we support efforts by our nation and the global community to seek out and hold accountable, in accord with national and international law, those individuals, groups and governments which are responsible." ; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 203.
80. "The souls of thousands of dead and injured in New York, at the Pentagon and in Pennsylvania, however, do cry out for justice. We are obliged to response." Edwin O'Brien, arcibiskup ozbrojených sil USA, 19. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 189.
81. Jedná se o následující prohlášení: prohlášení Edwina O'Briena, arcibiskupa ozbrojených sil USA, 19. 9. a 10. 12. 2001, Joseph A. Fiorenza, předseda Konference katolických biskupů USA, dopis prezidentu Bushovi 19. 9. 2001, prohlášení k zahájení útoků na Afghánistán, 9. 10. 2001, Living With Faith and Hope After September 11, pastorální poselství katolických biskupů USA, 14. listopadu 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 189-204.
82. Ta je však třeba spojovat "...with reaon and sensitive conscience..." Edwin O'Brien, arcibiskup ozbrojených sil USA, 19. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 189.
83. In *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 196-198
84. Přičemž výslově potvrzují i legitimitu pacifistického postoje.
85. "...military force is directed at those who use terror and those who assist them ..." Living With Faith and Hope After September 11, pastorální poselství katolických biskupů USA, 14. listopadu 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 196-198.
86. Jedná se o následující prohlášení: Kardinál Cormac Murhy-O'Connor a arcibiskup Patrick Kelly, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20. 9. 2001, Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Reflexe biskupů k následkům útoků na USA, 16.11. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 190 a 200-202.
87. "This principle does not concern the numbers of victims on either side, but to what extent the response achieves the effective restraint of evil, or, on the contrary, to what extent it could actually unleash even graver evil." Kardinál Cormac Murhy-O'Connor a arcibiskup Patrick Kelly, předseda a místopředseda Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Prohlášení k současné mezinárodní situaci, 20. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 190.

88. "A Bishop's Conference does not have the role of offering specific political and military solutions in the present situation, even apart from the fact that we have little authoritative information about such fast-moving events." Konference katolických biskupů Anglie a Walesu, Reflexe biskupů k následkům útoků na USA, 16. 11. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 200-202.
89. Viz prohlášení předsedy francouzské biskupské konference z 11. 10. 2001; in <http://www.cef.fr>, 29. 8. 2006.
90. "Stets ist bei militärischen Einsätzen der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit zu bewahren und die Zivibevölkerung zu schonen ... Wir halten es in dieser Lage für unabdingbar, dass die deutsche Regierung und das Parlament den weiteren Verlauf der militärischen Aktionen regelmäßig auf seine Verantwortbarkeit hin überprüft."; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 196.
91. I když i v reakcích biskupských konferencí je možné vidět také zásadní rozdíly: na jedné straně podporující prohlášení americké biskupské konference a na druhé straně společné prohlášení švýcarských křesťanských církví (včetně církve katolické) ze 17. 10. 2001, které vojenský zásah v Afghánistánu jasně odmítá; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 195.
92. Repräsentantem takového stanoviska může být např. dokument americké katolické organizace Pax Christi z 26. 9. 2001, *Darkness Cannot Drive Out Darkness*; in *Ethica 2003*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 191-193 a prohlášení evropské komise Justice and Peace ze 30. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 193-194.
93. "We therefore declare that one essential response to these attacks is for rich countries to review and radically change their relationship with people who lack means to live in human dignity." prohlášení evropské komise Justice and Peace ze 30. 9. 2001; in *Ethica 2002*, Jahrbuch des Instituts für Religion und Frieden, Wien, str. 194.
94. "The War Against Afghanistan Must Stop" *Origins*, CNS documentary service, January 2002, vol. 31, č. 30, str. 505-507.
95. **Kolaterálními škodami** se v současné vojenské terminologii chápou veškeré škody na životech a majetku civilních osob.
96. O značném rozsahu kolaterálních škod, viz podrobnou studii CREYER Robert, *The fine art of friendship: Jus in bello in Afghanistan*; in *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 1, Oxford University Press, 2002, str. 38-83.
97. Viz www.ratzingerfunclub.com/justwar, 29. 8. 2006.
98. Senior fellow of Ethics and Public Policy Center, Washington – www.eppc.org.
99. Director of Social and Political Studies of American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington – www.aei.org.
100. *First Things*, April 2002; in <http://firstthings.com/ftissues/ft0204/articles/justwar.html>, 30. 8. 2006
101. Viz pozn. č. 94.
102. Profesor Griffiths k tomu dále poznamenává, že neštěstím Američanů je skutečnost, že si toto nechtějí připustit a ve své pochybném spoléhání se na svoji národní výjimečnost nekriticky důvěřují vládní administrativě.
103. Weigela definuje základní rozdílnost mezi bellum a duellum, kde bellum má společenský, a tedy politický rozměr, a je vedeno oprávněnou autoritou, kdežto duellum je použití síly v privátní sféře.
104. AUGUSTIN, *De civitate Dei*, XIX, 13.
105. Kritiku tohoto předpokladu, která však dle mého názoru je spíše pouze terminologická, viz *Ethical Perspectives*, Catholic University of Leuven, č. 2-3/2004; Johan Verstraten, *From Just War to Ethics of Conflict Resolution*, str. 100-102, John Hymers, *Regrounding the Just War's Presumption Against Violence*; in *Light of George Weigel*, str. 111-121.
106. Viz pozn. č. 3.
107. Je to explicitní východisko v argumentaci drtivé většiny etiků a implicitní v případě politiků a odborníků na mezinárodní právo, opírá se jak o Chartu OSN, tak o učení křesťanských církví.
108. Několik slovníkových definic války: (i) "It is an organized form of violence or coercion that takes place in the public or political domain." *Dictionary of Ethics, Theology and Society*, CLARKE, B., Paul and Linzey ANDREW, Routledge, London, 1996; (ii) „Gewaltsame Austragung von Streitigkeiten durch Staaten oder staatlich organisierte Grossgruppen.“ *Lexikon der christlichen Moral*, Vyd. HÖRMANN Karl, Tyrolia Verlag, Wien, 1976; (iii) „Gewaltsame Austragung von Streitigkeiten. Er ist eine bewaffnete Auseinandersetzung zwischen zwei oder mehreren Gemeinwesen oder innerhalb eines Gemeinwesens.“ *Neues Lexikon der Christlichen Moral*, ROTTER, Hans a VIRT, Günter, Tyrolia Verlag, Wien, 1990; (iv) „Ein Kampf mit Waffen, geführt zu dem Zwecke, dem Gegner den Willen des eigenen Gemeinwesens oder der eigenen Klasse oder Partei aufzuzwingen.“ *Lexikon der christlichen Ethik*, HUNOLD, W., Gerfried, (vyd.) Herder, Freiburg, 2003; (v) „Bewaffnete Auseinandersetzung zwischen Staaten, als Bürgerkrieg wird der innerhalb eines Staates mit Waffen ausgetragene Machtkampf streitender Parteien bezeichnet.“ *Brockhaus Enzyklopädie*, 19. vyd., 1990.

109. "A state of usually open and declared armed hostile conflict between political units, such as states or nations or between rival political fractions of the same state or nation." Encyclopaedia Britanica, 15. vydání, 2003.
110. Viz pozn. 107.
111. Takto se také o válce proti teroru vyjadřoval jak George Bush, tak Donald Rumsfeld: "Americans are asking: How will we fight and win this war? We will direct every resource at our command – every means of diplomacy, every tool of intelligence, every instrument of law enforcement, every financial influence, and every necessary weapon of war – to the disruption and to the defeat of the global terror network. This war will not be like the war against Iraq a decade ago, with decisive liberation of territory and swift conclusion." G. Bush, poselství národu *Freedom at War with Fear*, 20. 9. 2001; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 22. 8. 2006. "This war will not necessarily be one in which we pore over military targets and mass forces to seize those targets. Instead, military force will likely be one of many tools we use to stop individuals, groups and countries that engage in terrorism ....'Battles' will be fought by customs officers stopping suspicious persons at our borders and diplomats securing cooperation against money laundering." D. Rumsfeld, *A New Kind of War*, New York Times, 17.9. 2001 in <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/nrot080.htm>, 22. 8. 2006.
112. Charakteristika mírového soužití, viz vysvětlení na str. 18 této studie.
113. Viz str. 4 a 5 této studie.
114. Právě v případě přímo poškozeného je velké nebezpečí, že jeho postoje nebudou vedeny pouze snahou o obranu, ale že do nich mohou být přimíchány i jiné falešné motivy vzniklé právě způsobeným utrpením.
115. Prakticky proto byly v dané situaci ze strany USA možné dva postupy: buď zvolit způsob sebeobrany a ostatní země pouze žádat o pomoc, nebo vytvořit koalici, ve které bude mít každá entita právo spolurozhodování o společném postupu. Americká strana se *de iure* a *de facto* rozhodla postupovat cestou sebeobrany. Tím však ztratila nárok na jednoznačnou podporu států světa ve smyslu souhlasu se zvolenými a použitými prostředky.
116. Dopis pod signaturou S/2001/946; in <http://www.un.int/s-2001-946.htm>, 31. 8. 2006.
117. Viz pozn. č. 115.
118. Viz pozn. č. 49 a 50.
119. **Definice preemptivního zásahu** se dle všeobecného pojetí mezinárodního práva odvozuje z noty amerického ministra zahraničí Webstera britské vládě z roku 1841 v případě zapálení a zničení parníku Caroline, který roku 1837 vezl kanadským povstalcům zbraně i lidské posily pro jejich boj s britskou armádou. Preemptivní zásah je zásadně charakterizován bezprostředním vážným ohrožením ("It will be for that Government to show a necessity of self-defence, instant, overwhelming, leaving no choice of means, and no moment of deliberation"), které již nelze odvrátit žádnými jinými prostředky a nedovoluje žádné další zvažování situace. Viz MOORE, *A Digest of International Law II*, 1906, str. 409, www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/br-tain/br-1842d.htm, 31. 8. 2006.
120. Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1368 a 1373, viz pozn. č. 32.
121. "The Security Council, ... 3.5 Declares ... that knowingly financing, planning and inciting terrorist acts are also contrary to the purpose and principles of the United Nations, ...", *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1373*, viz pozn. č. 39.
122. "The Security Council, ... Reaffirming the need to combat by all means, in accordance with the Charter of the United Nations, threats to international peace and security caused by terrorist acts, ... 2. Decides also that all States shall... (d) Prevent those who finance, plan, facilitate or commit terrorist acts from using their respecting territories for those purposes against other states or their citizens, ... 3.8 Expresses its determination to take all necessary steps in order to ensure the full implementation of this resolution, in accordance with its responsibilities under the Charter", *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1373*, viz pozn. č. 39.
123. Takto definováno z pohledu *deontologické etiky*, nicméně i etika vycházející z teleologických pozic pokládá terorismus za vždy nepřijatelný.
124. Tento jednoznačný postoj vyjádřil také papež Jan Pavel II. ve svém novoročním poselství roku 2002, viz pozn. č. 75.
125. Jedná se tedy o vědomou a chtěnou spolupráci.
126. Viz pozn. č. 86.
127. Tento cíl je možno definovat jako zbavení světového společenství reálné hrozby terorismu, jak o tom hovořil i prezident Bush ve svém poselství národu 20. října 2001: "Our war on terror begins with al Qaeda, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped and defeated."; in www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html, 22. 8. 2006.
128. "I enter a major caveat, much of the evidence we have is intelligence or security highly sensitive. It is not possible without compromising people or security to release precise details and fresh information is daily coming in. But I hope the House will find it useful at least as an interim assessment. The Leader of the Opposition and the

Leader of the Liberal Democrats have seen the full basis for the document on Privy Council terms. For myself and all other Government Ministers who have studied the full information, we have absolutely no doubt that Bin Laden and his network are responsible for the attacks on 11 September." Tony Blair, Premiérské prohlášení k parlamentu o útocích 11. září; in <http://www.pm.gov.uk/output/Page1606.asp>, 28.8. 2006.

129. K problematice stanovení úrovně jistoty, viz článek O'Connell, E. Mary, *Evidence of Terror*; in *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 7, Nr. 1, Oxford University Press, 2002, str. 19-36.
130. Tuto formulaci také použil Tony Blair ve své řeči k parlamentu, viz pozn. č. 127.
131. *Charta OSN*, čl. 51.
132. Příklad takového selhání Rady bezpečnosti při genocidě ve Rwandě v roce 1994 je všeobecně známý.
133. Zajímavé podněty k řešení tohoto problému jsou obsaženy v Gerhard BEESTERMÖLLER *Krieg gegen den Irak - Rückkehr in die Anarchie der Staatenwelt?*”, Kohlhammer, 2003, 2. vydání; vydáno v ediční řadě *Beiträge zur Friedensethik*, Band 35.
134. Na rovině politické etiky především v neokonzervativních kruzích ve Spojených státech a na rovině teologické etiky především v rámci přípravy *Katechismu katolické církve*, viz pozn. č. 3
135. "The time when the just war alone could define Catholic thinking on war and peace is long past. Sept. 11 has made clear the importance of our wider, deeper understanding of peace to the troubled world in which we live." Christiansen DREW, SJ, After Sept. 11: Catholic Teaching on Peace and War; in *Origins*, CNS documentary service, May 2002, vol. 32, č.3, str. 33-40.

Zmínil jsem také požadavek změny pracovního stylu a organizační kultury. Považuji to za naprosto zásadní. Někdy mám z jednání s určitými lidmi ve vrcholovém řídícím aparátu pocit, že je požadavky či úkoly, směřující k zlepšení naší práce a služby – opakuji a zdůrazňuji služby – služby směřující k rozvoji schopností AČR, přímo obtěžuji, že je ruším ze zaběhnuté rutiny nebo dokonce budím z letargie. Důrazně připomínám: Ministerstvo je zde kvůli AČR a ne naopak. Veškeré naše úsilí musí směrovat k rozvoji operačních schopností AČR a příslušných podpůrných činností, včetně zajištění kvalitního života a zázemí našich vojáků. Naši vojáci musí jít do misí s tím nejlepším výcvikem, výstrojí a výzbrojí. Vše ostatní, co tyto cíle nepodporuje, je nadbytečné.

Změna kultury se také musí projevit v oblasti hospodaření se státními prostředky. Akviziční procesy musí být průhledné a veřejné zakázky skutečně veřejné, na základě jasné definovaných a nestranných pravidel. Zdá se mi, že se rezort obrany se stal do jisté míry rejdištěm různých zájmových skupin, které pouštějí žilou našemu rozpočtu, když prostřednictvím svých lidí na ministerstvu realizují své zájmy. Tato doba končí. Postupně takové vazby a sítě rozkrýváme a likvidujeme. S těmi, kteří slouží jiným než rezortním zájmům, se loučíme.

Zásadní pro naše další směrování bude také vyhodnocení dosavadního průběhu reformy. Toto vyhodnocení musí být poctivé a kritické. Jen tak můžeme získat podněty pro další orientaci reformy a definovat v jejím rámci nové priority a akcenty.

*Z vystoupení ministra obrany Jiřího Šedivého
na velitelském shromáždění 4. a 5. prosince 2006*